

Internationella kvinnodagen i ABF-huset och på Orienteatern 7-8 mars 2010.

TRE NEDSLAG

Föregångskvinnor

Söndagens helprogram i ABF-huset 7/3 inleddes med en tillbakablick på tre framstående kvinnor i den internationella kvinnorörelsen, Clara Zetkin, Alexandra Kollantay och Rosa Luxemburg. Introduktör Agneta Norberg, fredsaktivist.

Om Clara Zetkin talade den nu 96-åriga (!) skribenten och översättaren Ruth Bohman utifrån ett skrivet manuskript som hon ibland inte kunde låta bli att avvika ifrån, varpå hon snabbt återkallades till ordningen. Men så blir det lätt, förklarades det, om man vet väldigt, väldigt mycket om ett ämne. Ruth Bohman har varit med i de svenska vänsterkvinnornas fredsarbete från början. Hon berättade att Clara Zetkin var född 1857 i en liten by i Sachsen där hennes far var lärare och klockare. Hon fick en friplats i en friskola för kvinnor, läste språk och litteratur, det var en skola för bildade flickor. Sedan gick hon på ett lärarinneseminarium, en av de få utbildningar som stod öppen för kvinnor. På seminariet kom hon i kontakt med socialismen och det var också under semianrietiden som hon träffade den ryske revolutionären Osip Zetkin. De gifte sig, men när socialdemokratin förbjöds i Tyskland utvisades Zetkin till Frankrike. Hon följde med honom i exilen och de fick två söner. Men redan 1897 avled Zetkin i tbc och Clara lämnades ensam att försörja sig och sina barn. Det gjorde hon genom att ge privatlektioner men också genom hårt kroppsarbete på ett tvättereri. Redan 1889 hade hon skrivit en serie artiklar om kvinnors arbete och övriga villkor som blev epokgörande för kvinnosaken. Clara Zetkin hävdade att det var nödvändigt att kvinnor fick arbete och blev ekonomiskt självständiga, annars skulle aldrig jämställdhet kunna uppnås. Många av de manliga kamraterna var skeptiska eller rädda för detta, då de fruktade att kvinnorna skulle ta männens jobb.

Ruth Bohman satte in denna utveckling i den större samhällsutveckling som industrialismen innebar då landsbygdens självhushåll upphörde och kvinnor, som inte arbetade, hänvisades till hemmafrurollen och måste försörjas av sin man. Så var det inte i i bondesamhället där kvinnorna hade en produktiv roll jämsides med männen. I sina artiklar och tal krävde Clara Zetkin nu att män och kvinnor skulle dela på arbete och ansvar både i hemmet och på arbetsplatsen under industrialismen precis som i bondesamhället och barnen skulle uppfostras kärleksfullt inte bara hemma utan också i kollektiva former. Hon pläderade även för rätten till skilsmässa och abort, något som inte gillades av de manliga hierarkierna inom socialdemokratin.

När antisocialistlagarna avskaffades i Tyskland flyttade hon tillbaka dit och under 25 år var hon redaktör för den socialdemokratiska kvinnotidningen Gleichheit , Jämlikhet där hon fortsatte att plädера för lika lön och kvinnlig rösträtt. Hon menade att socialism och feminism var oskiljaktiga; feministisk frigörelse kunde bara ske i ett socialistiskt samhälle. Men hennes viktigaste frågor blev, efter hand som krigsutbrottet närmade sig, rösträttsfrågan och freden. Gleichheits upplaga steg från 77 000 ex 1907 till 140 000 ex vid krigsutbrottet 1914.

År 1910 blev Clara Zetkin ordförande i Internationella Socialistiska kvinnoförbundet och vid Andra Internationalens kongress i Köpenhamn samma år tog hon initiativet till den Internationella kvinnodagen, som alltså i år firar 100-årsjubileum. Till en början firades den på olika dagar men efter 1921 alltid den 8 mars till minne av den ryska februarirevolutionen (efter den ryska gregorianska kalendern) då kvinnorna demonstrerade på gatorna för bröd.

Vid krigsutbrottet tillhörde Clara Zetkin den falang inom socialdemokratin som motsatte sig krigskrediterna – hennes bägge kamrater i Spartacusförbundet Karl Liebknecht och Rosa Luxemburg fick offra livet för sin övertygelse. De mördades 1919 och slängdes i Landwehrkanalen i Berlin. Men Clara lämnade socialdemokratin efter de s-märkta riksdagsmännens svek mot freden – endast Liebknecht röstade emot krigskrediterna – och 1919 var hon med och bildade det tyska kommunistpartiet. Hon representerade partiet i riksdagen tills det förbjöds av Hitlers vid makttillträdet 1933. Clara Zetkin flydde då till Sovjet där hon dog samma år och begravdes vid muren i Kreml.

Helen Carlbäck, docent i historia vid Södertörns högskola berättade om Alexandra Kollontay som i sin självbiografi på tjugutalet konstaterade att ”jag har levt många liv”. Under en tredjedel hade hon varit revolutionär, under nästa tredjedel hade hon kämpat för kvinnans frigörelse i Ryssland och under den sista tredjedelen verkat som diplomat i Norge, Mexiko och framför allt Sverige. Kollontay skrev och talade om sex, kärlek och jämställdhet mellan könen och hon delade inte Ellen Keys uppfattning utan kritiserade hennes moderskult. I det nya Sovjet slogs hon för en ny äktenskapslag, för fri abort och rätt till skilsmässa, för att samboförhållanden skulle jämföras med äktenskap osv. Från 1921 var hon ute ur det rent politiska livet, förmodligen ansågs hon då för radikal, och nu började hennes liv som diplomat. Hon undgick härigenom också utrensningarna 1937.

I hennes bok ”Arbetsbinas kärleksliv” ingick bl a novellen ”Tre generationer” där den första pläderar för kärleksäktenskapet mot resonemangsäktenskapet, nästa generation för kamratäktenskapet i sann revolutionär anda och den tredje generationen för den fria kärleken där man kunde ha flera partner samtidigt och sex befriades från kärlek. De tre ”modellerna” avspeglar Kollontays egen livserfarenhet där mycken energi hade uppslukats av det ”kvinnliga beroendet” av en man och hur detta hade inkräktat på sinnesfrid och arbetsförmåga. Hon skrev om och bearbetade den kvinnliga emotionella sårbarheten – ”svartsjuka är lika främmande för mig som fosterlandskärlek” är ett av hennes yttranden. Beroendet av de närmaste försökte hon göra sig kvitt men blev kär på nytt, hade älskare och gifte om sig.

Diana Mulinari, professor i genusvetenskap vid Södertörns högskola talade om Rosa Luxemburg vars öde hon själv, som landsflyktig från Polen, identifierade sig starkt med. Också Luxemburg var född i Polen, 1870, och verksam i Tyskland tills hon tvingades fly även därifrån, till Schweiz, när det socialdemokratiska partiet förbjöds. Åter i Tyskland var hon verksam vid Leibzig folktidning men framför allt gjorde hon sig känd som en folktribun. Denna kortvuxna, låghalta kvinna var en enastående talare. Luxemburg agerade från början på männens domäner, tog strid med Marx och utmanade Lenin. ”Rosa Luxemburg ställer till med en j-a röra” är titeln på en bok som behandlar hennes liv och verk. Politiskt förespråkade hon en tredje väg, baserad på konkret erfarenhet där friheten stod i centrum. ”Frihet finns bara när den innebär frihet för den som tänker annorlunda” var hennes maxim. Hon ville inte ha något kaderparti utan såg politiken som en läroprocess som skulle grundas på ”massans” liv och erfarenhet, hon ogillade den tyska ”ordningen”, militärorganisationen och nationalismen. Hon lanserade en teori om imperialism som är relevant än idag, där hon visade hur utnyttjandet av de dåvarande koloniernas arbetare och rikedomar var grunden för Europas välfärd.

Genom sitt främlingskap kunde hon se på tillvaron med ”dubbel blick” och hon kunde identifiera sig med ”de andra” de som levde och exploaterades i kolonierna. Bakom den vita civilisationen såg hon rasismen. Den 5 februari 1919 mördades hon tillsammans med Liebknecht och i dagens Tyskland är hon en välkänd person vars minne firas varje år och vars namn är förknippat med den nya vänstern, den antiauktoritära traditionen och feministisk teoribildning.

Debatt

Ställs det högre krav på kvinnor med makt än på män med makt? Det var temat för eftermiddagens diskussion mellan Carina Lundberg- Markow, Folksam, Bengt Westerberg, f d partiledare (fp) Claes Borgström, advokat och f d Jämo och Ingrid Burman, ordförande i Handikappförbundet. Samtalsledare Moa Elf Karlén.

Panelen var enig om att kraven på kvinnor är större och att de också utsätts för en hårdare granskning, även av ovidkommande saker som utseende och klädsel, än män i motsvarande position. De utsätts också för hårdare kritik vid misstag. Man var också enig om att "allt hänger ihop med allt", dvs löneutveckling, barnomsorg, föräldraledighet osv är sammanflätade med varandra. Alla ställde sig bakom kravet på kvotering till bolagsstyrelser för att påskynda utvecklingen. Då skulle även detta med kvinnor i ledande ställning normaliseras. Kravet återkom i den efterföljande politikerdiskussionen mellan Mona Sahlin, Peter Eriksson och Lars Ohly, som också sade ja därtill. De ville även samtliga avskaffa avdraget för hushållsnära tjänster liksom vårdnadsbidraget samt införa rätt till heltidsarbete. Kravet på individuell föräldraförsäkring – själva nyckeln till jämställdhet på arbetsmarknaden – ville de dela upp i tre delar, en del för mamman, en för pappan och en som föräldrarna själva fick fördela mellan sig.

(Referatet baserat på intervju med Claes Borgström, då jag ej kunde närvara vid debatten.)

Feminism och fred

Frågan om kvinnors roll i fredsarbetet återkom under måndagskvällens debatt på Orienteatern mellan regissören Suzanne Osten, författaren Anita Goldman, ledaren för Kvinna till kvinna, Lena Ag och krigshistorikern Lars Ericson Wolke under ledning av Stina Oskarsson.

Suzanne Osten ville tala om kriget mot kvinnorna, dvs det faktum att om inte kvinnor var utsatta för så mycket misshandel, bristande sjuk-och mödravård, förföljelse, sexslaveri, trafficking etc så skulle det finnas 100 miljoner fler kvinnor i världen. 75 procent av alla människor på flykt är kvinnor, men mitt bland alla hårresande siffror ville hon också nämna ett positivt öde, en flicka som giftes bort när hon var 11 år, blev intervjuad och tillfrågad vad hon önskade sig mest varvid hon svarade att bli doktor och åka till Amerika – och mirakulöst nog så var det just vad hon gjorde ett antal år senare, tillsammans med sina sex barn!

Lars Ericson Wolke talade om att de flesta offren i krig numera är civila – detta ursprungligen av humanitära skäl. För att undvika masslakten i skyttegravarna skulle man bomba städer och civilbefolkning i förebyggande syfte, det var doktrinen efter första världskriget, ända fram tills man fick klart för sig vilken enorm förödelse detta i själva verket innebar. Lars Ericson Wolke återkom senare i debatten också till det faktum att varje större insats av hjälporganisationer som FN och andra oundvikligen följs av en ökning av trafficking och sexuellt utnyttjande av kvinnor helt enkelt därför att detta innebär en stor och plötslig ökning av män med mycket större köpkraft än den inhemska befolkningen – det är förutsättningar som bäddar för prostitution.

Lena Ag pläderade starkt för ökad säkerhet för kvinnor både under krig och annars och underströk betydelsen av att man då också tog reda på kvinnors speciella villkor och behov, t ex av mödravård och gynekologi, säkerhet utomhus, mötesplatser osv, annars blir inte dessa behov uppmärksammade, än mindre tillgodosedda. Hon betonade att säkerhetsbegreppet måste breddas och pekade på den tillbakagång som hon menade hade skett sedan 9/11.

-90-talet var ett hoppfullt årtionde, sade Ag, då var det kalla kriget slut, FN var på g, man talade om mänskliga rättigheter och ordnade kvinno-och befolkningskonferenser, men sedan kom bombningen av tvillingtornen 2001 och sedan dess har rustningarna ökat med 45 procent och uppgår nu till ofattbara 1400 miljarder dollar om året motsvarande 700 års reguljära FN-budgetar. Hon pläderade för ett nytt säkerhetspolitiskt paradigm som inte skulle bygga på idén om maskulinitet.

Till detta tema anknöt Anita Goldman men menade då att man måste fördjupa civilisationskritiken till att omfatta hela frågan om vad vi gör med vår värld och hur vi ser på våra efterlevande.

Hon ifrågasatte skarpt kvinnors positiva inverkan på freden, vad har kvinnorna gjort med sin rösträtt, de har alltid bara hållit på den egna nationen, när det har gällt, sade hon. Hon hänvisade också till sin bok "Om jag så måste resa till Los Alamos" som hon fick Moa-priset för den 6 mars, där byggandet och föreställningarna omkring den första atombomben beskrivs. Detta systematiska, "rationella" vainsinne då den yttersta tekniken och de skarpaste hjärnorna tas i anspråk visar på ett systemfel och behovet av en civilisationskritik som verkligen går på djupet, menade hon, och berättade hon kände sig nog så pessimistisk efter att ha tillbringat vintern i Israel. Finns det någon chans till fred? Vill vi ha fred? Det var frågor som hennes anförande väckte.

Suzanne Osten ville dock påminna om att förändring trots allt är möjlig, inte bara av praktiska skäl utan även moraliska och hon tog kampen mot slaveriet som exempel då ett antal 1700-talsmän bestämde sig för att detta inte fick fortgå och faktiskt fick slut på slaveriet. Vi föds med inlevelseförmåga och relationsförmåga och en inbyggd känsla för rättvisa, sade Suzanne Osten – som ett exempel på praktisk reformpolitik tog hon mikrolånen till fattiga kvinnor som skapat självständighet och ett nytt liv för miljoner kvinnor som bl a Kvinna till kvinna står bakom.

Lars Ericson Wolke fyllde i med president Trumans reaktion i andra världskrigets slutskede, hans oerhörda lättnad när Japan gav upp så att han slapp fälla en tredje atombomb efter Hiroshima och Nagasaki, detta efter att han hade fått se bilder av förstörelsen.

Kerstin Vinterhed